

KUTATÁS KÖZBEN

FELMÉRÉS EGER VÁROS FELNŐTTKÉPZÉSÉRŐL

Jelen tanulmányom alapja egy országos méretű kutatás, amely a pécsi Janus Pannonius Tudományegyetem, a debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem, a szegedi Juhász Gyula Tanárképző Főiskola és a jászberényi (JTIF) főiskola, valamint a Német Népfőiskolai Szövetség Nemzetközi Együttműködési Intézete budapesti projektirodájának közös programja. A magyar projekt keretében 1997. október 1. és 1998. június 30. között Magyarország felnőttképzési intézményeinek helyzetét mértük fel az ország 18 megyeszékhelyén és a fővárosban. Ennek résztvevőjeként Heves megye székhelyének, Eger városának felnőttképzéssel foglalkozó intézményeit kerestem fel, hogy átfogó leírást adjak ezek feladatairól, felépítéséről, munkatársairól, programjairól.

Eger város művelődési és oktatási helyzetképe

Heves megye székhelyén hozzávetőlegesen 59.000 fő él 105 km²-en, amely számítások alapján a megye lakosságának körülbelül a 18 %-át teszi ki. A várost a négy gazdasági ágra (ipar, kereskedelem, idegenforgalom és vendéglátás, szőlő- és borszomszomszág) támaszkodó gazdasági szerkezete teszi kellőképpen stabil polgári várossá, amelyet tovább segít, hogy már számos külföldi (német, amerikai, angol, francia, svájci) befektetőt lelhetünk fel itt.

Eger kulturális és művészeti élete mindig jelentős értéket képviselt. Nem véletlen tehát, hogy a várost a „magyar Athénként” említették a történésírók. Eger város kulturális életének intézményesített és önszerveződő formáit elsősorban az önkormányzat anyagi támogatásából lehet fenntartani. Nem elhanyagolható azonban a szponzori tevékenység sem, amelyet az Egri Dohánygyár Kft. által működtetett Eger-Philip Morris Alapítvány folytat.

A szabadidő eltöltésének elsősorban a helybeli közművelődési intézmények (színház, mozik, könyvtárak, múzeumok, művelődési- és sportintézmények) adnak keretet. Emellett a város évről-évre megrendezett kulturális eseményei (ezek közül néhány feltétlenül említésre méltó: Barokk Fesztivál, Vásár Agriában, Agria Játékok, színházi bemutatók, Filmművészeti Nyári Egyetem stb.), amelyek elsősorban a turizmust hivatottak szolgálni, de jelentős befolyást gyakorolnak a helyi művelődési szokásokra is.

A kulturális élet fő intézményei és rendezvényei az elmúlt tíz év során folyamatosan jelen vannak a megyeszékhelyen. Ebben az időszakban új kezdeményezésként említhetjük, hogy a városban több kereskedelmi rádió, egy magán televízió és egy, az önkormányzat által működtetett közszolgálati televízió is elkezdte működését.

Erre az időre tehető a város egy érdekes színpoltjának, az Alternatív Egyesület üzemeltetésében lévő MÁS klubnak a megalakulása, amelyet az Európai Unió is támogat.

Az oktatási helyzetkép felvázolásánál érdemes felidézni, hogy Eger *diákváros*, így jelentős számú oktatási intézményre számíthatunk. Ez a feltevésünk igazolódik is, hiszen 12 általános- és 18 középiskolája diákseregét (főképp az utóbbiakét) nyolc kollégium alig bírja befogadni, s ekkor még nem is vettük figyelembe, hogy a felsőoktatás területén az Eszterházy Károly Tanárképző Főiskola pedagógusképző intézménye mellett működik a Hittudományi Főiskola egyházi oktatása, és beindult a Gábor Dénes Műszaki Főiskola Egri Konzultációs Központja is. A *felnttktépzés* területén az önkormányzat minimális feladatot vállal: egyetlen intézményben biztosítja az általános iskola 16. életév utáni befejezését, valamint a 18. életév utáni gimnáziumi érettségi és a szakmunkások szakközépiskolája is egy-egy intézményben talált otthonra. Így alapvetően a művelődési és oktatási intézmények, valamint – saját források keresésével – a profit és non-profit szféra feladata marad a felnőttek oktatása, képzése.

A vizsgálat szerkezete

Kiindulási helyzetünk az volt, hogy a magyarországi felnttktépzés – általános és szakmai, politikai és kulturális – helyzetéről és szükségletéről kevés megbízható információ áll rendelkezésünkre. Az állami áttekintés általában csak egyes intézményekre vonatkozik, ezek az adatok a kultúrházak, a regionális továbbképző központok, a Tudományos Ismeretterjesztő Társulat szervezetei, a népfőiskolák, a Magyar Népfőiskolai Társaság és más civil szerveződések részére rendelkezésre állnak. Hiányzik azonban a teljes áttekintés arról, hogy milyen a felnttktépzés szerkezete, vagy másképpen kifejezve: a továbbképzési piac, amely a fordulat (tehát a rendszerváltás) óta fejlődött ki. Ez a hiány érzékelhető az oktatáspolitikai és az oktatásszervezés számára is. A felnttktépzésben dolgozó partnerek a velük folytatott beszélgetések és rendezvények – így például *A magyar felnttktatás története* c. debreceni, *A mai magyar felnttktatás helyzete* c. budapesti és *A jövő felnttktatása* c. pécsi konferencián – során sajnálatukat fejezték ki ezen hiány miatt, és akadályozó tényezőnek tekintik ezt a felnttktépzés magyarországi továbbfejlesztése szempontjából. Mindez ideig azonban nem akadt egyetlen olyan intézmény sem, amely egy erre vonatkozó tanulmányt elvégezne, illetve finanszírozni tudna.

A teljes projekt célja így az volt, hogy a magyarországi felnttktépzési intézményeket feltérképezze az ország legfontosabb városaiban (Budapesten és a megyeszékhelyeken). A mindenkor ügynvezett továbbképzési atlaszoknak az intézményre vonatkozó részletes információkat kellett kideríteniük, összeállítaniuk és kiértékelniük: szerkezet, jogi forma, finanszírozás, kínálat, személyzet és résztvevők tekintetében. Az egyes továbbképzési atlaszoknak lehetővé kell tenniük az országos áttekintést és összehasonlítást, emiatt jelentős volt a központi előírások precíz betartása. Az eredményeket a résztvevő felnttktépzési intézmények, önkormányzatok, Kultuszminisztérium, Munkaügyi Minisztérium, nemzeti-, oktatási-, kulturális- és kutatási intézmények, civil szerveződések, egyetemek, főiskolák, egyesületek és más érdeklődő intézmények rendelkezésére bocsátanák a szervezők. Kívánatosnak

tartják az eredményekről párbeszéd folytatását és tanácsadást. A tanulmány hozzájárulna a továbbképzési piac fejlődésének kutatásához, mely magában foglalja az általános és szakmai, politikai és kulturális felnőttképzést, országos, megyei és helyi szinten is. Indirekt módon információkat lehetne kapni az intézményekben dolgozó személyektől elvárt képesítésekről, melyek ismételten fontosak a hallgatók képzésének továbbfejlesztése és a már tevékenykedők továbbképzése szempontjából (célok, tartalmak, módszerek, tanmenetek stb.). Végezetül ezt új kutatási projektek kiindulási pontjaként lehetne felfogni és egyben hozzájárulna a (korábban említett) résztvevő egyetemek és főiskolák felnőttképzési tanszékeinek továbbfejlesztéséhez.

A vizsgálat során felnőttképzés alatt a tizennyolcadik életéven túliak olyan képzéseit értettük, amelyek az alapvető iskolatípusok képzésein túlmutatnak (tehát nem a hagyományos értelmű általános- és középiskolai, valamint felsőoktatási nappali, esti és levelező képzést tartják). A régió továbbképzési piacának vizsgálata során minden kutató ugyanazokat a vizsgálati kérdéseket és hipotéziseket alkalmazta döntő szereppel a vizsgált városra vonatkoztatva.

A kutatási módszernél az adatgyűjtés az egyes intézmények munkatársaival folytatott beszélgetésen alapul. A felmérésbe főként a következő felnőttképzési és továbbképzési intézmények kerültek be: magán felnőttképzési és továbbképző intézmények, különböző kamarák, népfőiskolák, TIT egyesületek, szakiskolák és felsőfokú intézmények, egyházak által fenntartott továbbképzési intézmények.

A továbbképző intézmények képviselőivel folytatott interjúk standardizált kérdőív alapján történetek, és ezzel kvantitatív áttekintést akartunk kapni Eger város továbbképzési helyzetéről. (A kérdőívet tehát központilag (a szervezők által) kapta meg a kutatás minden résztvevője.) A megkérdezetteket három fő csoportba tudom oszteni hozzáállásuk alapján:

- a) „*a gyanakvók*” mereven nézték, amit lejegyzek, s csak a lehető legszűkebben válaszoltak, a nyitott kérdésekre általánosabb, vagy „harapófogóval kihúzott” válaszokat lehetett tőlük kapni (ők alkották az interjúalanyok körülbelül 20%-át);
- b) „*a készségesek*” csoportjával élvezetes, amolyan munkabeszélgetés féle alakult ki, a lehető legpontosabban és kellőképpen kifejtve válaszoltak (a megkérdezettek körülbelül 50%-át jelentették);
- c) „*a mesélők*” az a) csoport ellenpárja, akik a kérdéseket szinte kikerülve az egész életük történetét elmesélték (volna), velük volt legnehezebb együtt dolgozni, mivel már mindent elmondtak magukról és cégükről, a kérdésekre viszont nehezen lehetett kihúzni belőlük a választ (a maradék 30% az ő „csoportjukba” való volt).

A vizsgálat eredményei

Kutatásom során összességében 43 intézményt sikerült megtalálnom és a standard kérdőívvel felmérnem Egerben. Ennek a tanulmánynak a keretei nem teszik lehetővé az összegyűjtött és kiértékelt adatok teljes körű közlését és táblázatokban, valamint ábrákon való részletes ismertetésüket. Így kérdéscsoportonként csak a szemléletesebb, összetettebb diagramokat közlöm, csak a lényegesebb adatokat adom meg pontosan, és olykor a konkrét számadatok monoton felsorolása helyett is csak a trendeket jelzem. Az adatok a zárójelben megadott egységek szerint hol az intézmé-

nyek számára vonatkoznak (db), hol arányszámokat jelölnek (%), hol pedig személyek számát adják meg (fő).

Az intézmények történetüknek vizsgálatakor számos *célt* neveztek meg létrejöttük okaként. Ezek közül két kimagasló számban előforduló okot neveznék meg: az egyik a központi (állami, önkormányzati) kezdeményezés vagy törvény hatására, a másik pedig a helyi igények felismerése után magánszemélyek kezdeményezésére.

Létrejöttük *időpontja* már konkrétan elkülöníthető. Eszerint már számos intézmény létezett 1989 előtt (főként közszolgálati intézmények – 17 db). De az azóta eltelt kilenc évben szép számmal alakultak új képző intézmények főleg magánkézben, szám szerint 26 ilyen találtam a 43 intézményből. Létrejöttük *kezdeményezői* között tehát szintén két réteg különíthető el: az egyik a közszolgálati, állami intézmények vezetősége, a másik pedig a magán befektetők.

Az intézmények jogi formájának tárgyalásakor érdemes elkülöníteni a profit orientált (15 db) és a non-profit (28 db) intézményeket. Előbbieknél dominál a Kft. (8 db), ezt követi a Bt-k száma, majd a Kht., Rt. csak egyetlen egy van, míg Kkt. egyáltalán nincs. A non-profit intézményeknél, s az összes intézmény között is kimagasló a közszolgálati intézmények száma (18 db), emellett néhány egyesület és alapítvány működik, míg egyéni vállalkozásban nem működik képzőszerv, s egy egyéb kategóriájút különítettem el, mely vezetője szerint érdekvédelmi szervezet jogilag. A *szabályozás* mindegyiknél törvényi szinten történik. Emellett páran (öt szervezet) az alapító okiratban foglaltakat is megnevezték, egyetlen intézmény pedig a törvényi szabályozás mellett az akkreditációt is megjelölte.

Az intézmények legtöbbször a vizsgált város, Eger a központja. Emellett azonban vannak budapesti székhelyűek is (8 db), illetve négy intézménynek egyéb város (például London, Miskolc) a központja. A *kihelyezett tagozatok* iránti kérdést nem sikerült a kérdőívben szerencsésen megfogalmazni, ami azt jelenti, hogy ha az egri intézmény is csupán egy fiókintézmény volt, akkor felsorolásra került mellette az egész országban működő összes többi is. Ténylegesen a 43 intézményből 18-nak van kihelyezett tagozata, de ezek – egy-két ritka kivételtől eltekintve – többnyire nem rendelkeznek sem pénzügyi, sem programkészítési *önállósággal*.

A személyzettel kapcsolatos kérdések terén a szabadfoglalkozású *munkatársak* számára vonatkozó kérdések megválaszolása nem mindenki számára volt könnyű, mivel a számuk az állandóan változó tevékenységek miatt erősen ingadozik. Pár intézmény kimagasló számú munkatárssal rendelkezik, ezek zömében közszolgálati intézmények. Jelentős létszámot pedagógiai munkatársaik képviselnek, ezen belül is legmagasabb a szabadfoglalkozású munkaviszonyúak száma. A „szabadfoglalkozású” elnevezés helyett azonban a „megbízásost” javaslom, mivel hazánkban ezt használják, tényleges szabadfoglalkozású kevés van.

A munkatársak létszáma (fő)

	Teljes munkaidő	Részmunkaidő	Megbízásos	Összesen
Pedagógiai mts.	372	193	537	1102
Technikai mts.	142	5	0	147
Adminisztratív mts.	93	13	2	108
Összesen	607	211	539	1357

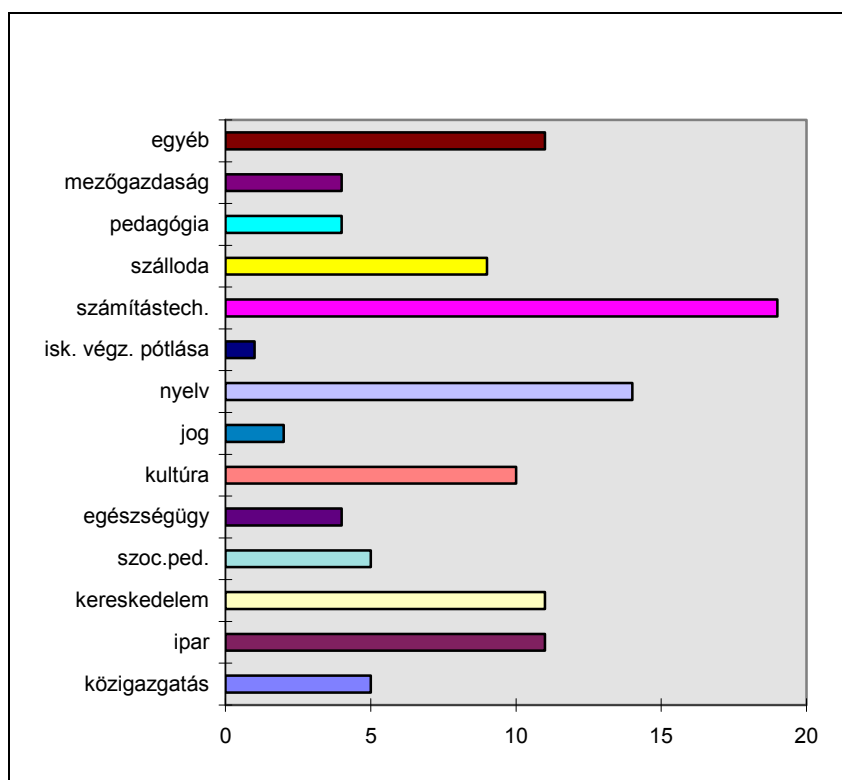
A pedagógiai munkatársaknak külön rákérdez a kérdőív a szakmai és pedagógiai végzettségére. „A személyzet képzettsége és munkafeltételei lényegesen hozzájárulnak az adott továbbképző intézmény teljesítőképességéhez. Egy továbbképzési tevékenység eredményessége a szakmai és pedagógiai képzettségen áll vagy bukik.” Egyrészt pozitív a szakmai végzettség oldaláról a kép, mivel a legtöbb esetben rendelkeznek felsőfokú végzettséggel ezek a munkatársak. Másrészt viszont a pedagógiai végzettségük terén igaz, hogy „a felnőttoktatásban résztvevő oktatók döntő részének semmiféle andragógiai végzettsége nincs, és nem is hiányzik nekik”, mivel összesen három fő rendelkezik ezzel. A következő kérdésben *személyügyi csoport* meglétét vizsgáljuk, de ez is az előzetes hipotézist igazolta, így egyetlen intézménynél található meg ez, mégpedig az Eszterházy Károly Tanárképző Főiskolánál. A továbbképzés képe már kedvezőbb: kilenc intézmény nem kínál, vagy tesz lehetővé ilyen képzést munkatársai részére, a többiek esetében viszont vagy belső, vagy külső képzés, vagy akár mindkettő lehetősége megtalálható. A *továbbképzések* nagyobb részét teszik ki a szakmai jellegűek, a pedagógiai képzés főként pedagógusképzéssel, illetve fiatalabb korosztály oktatásával foglalkozó intézményeknél fordul elő. Egyéb képzésekre vonatkozóan egy nyelvi és egy egyházi területre vonatkozó választ kaptam.

A finanszírozásra vonatkozó kérdésre először bizalmatlanul feleltek a kérdezettek, bár volt olyan intézmény is, amely forintra pontosan lediktálta volna az adatait, de ez a ritkább eset. Mindenesetre a százalékok megadása általában tiltakozás nélkül lezajlott, de érdekes módon voltak olyan cégek, ahol akkor számolták össze hozzávetőlegesen az adatokat. Ezekből kiderül, hogy nagyarányú a résztvevők önfinanszírozása, a szponzori tevékenység pedig alacsony szintű, a pályázatok is mindössze tíz százalékos arányt képviselnek. Az intézmények az előbbieket mellett különböző *támogatási eszközöket* vagy egyéb hozzájárulási forrásokat kaphatnak. Természetesen ezek pályázati úton szerezhetők meg, tehát a fentiek érvényesülnek itt is. Emiatt tapasztalható, hogy a kisebb cégek egyáltalán nem részesülnek ilyen forrásokból, vagy csak egy-egy résztvevőjük kap egyéni támogatási eszközöket a munkaügyi hivataltól. Sajnos az európai programokról szóló információik sem elegendők az egrieknek a sikeres pályázáshoz.

A keretfeltételekre vonatkozóan számos kérdés található. Az első a *helyiségek tulajdonára* vonatkozik. Megfigyelhető, hogy körülbelül azonos arányú a saját és bérelt termék szerepe, tehát vannak stabil programokkal rendelkező és változó programszámú intézmények Egerben. A *termék számánál* látható volt, hogy több a kisebb cég, amelynek öt db alatti terme van, az öt és húsz teremszám közötti cégeknél is jellemzőbb, hogy az alsó értékhez vannak közelebb, húsznál több tanterme mindössze három intézménynek van. „*A modern felnőttképzés többet vár mint a frontális oktatás. Ezért fontos, hogy a termék bútorzata, azok elrendezése variálható legyen.*” Ez a követelmény minden cégnél teljesült is, bár kíváncsi lennék, hányszor használják ki az ebben rejlő lehetőségeket. Emellett a *technikai felszereltségnek* is meg kell felelnie a képzési tevékenységnek. Az egri intézményeknél jó felszereltségről beszélhetünk, a leggyakrabban hiányzó eszköz a flipchart, illetve a white board és a CD-lejátszó. A helyiségeik *elérhetősége* magasfokon jó, csak egy-egy kihelyezett tagozatnál szükséges távolsági közlekedési eszköz a megközelíthetőséghez. *Parko-*

lója az intézmények többségének (negyvennek) van, amelyeknél nincs, ott általában az előző kérdésnél levő indok jelentkezik.

Képzési területek (db)

A tartalmi súlypontok elemzésénél elkülönít a kérdőív általános, kulturális, politikai és szakmai *képzési területet*, ez utóbbinál pedig ki-, át- és továbbképzést. A várt előrejelzéseink szerint a legtöbb a szakmai képzés, s e területen már leáldozóban van a korábbiakban népszerű átképzés. Jellemző azonban, hogy számos intézményben többféle profil létezik, így gyakori az általános és kulturális terület, vagy a különböző szakmai területek összekapcsolása. Politikai képzés egyetlen intézményben zajlik, amelynek ez a fő profilja (Századvég Politikai Iskola). Érdekes a területeket konkretizálni, s akkor nyomban látható, hogy a számítástechnika és a nyelvek oktatása a leggyakoribb. Egy országos és egy német statisztika szerint a nyelvek alkotják a képzési területek egyharmadát. Ez kisebb arányt képvisel Egerben, valószínűleg azért, mert számos közép- és felsőfokú intézményében zajlik oktatásuk alapórán, emellett pedig egyes cégek privilegizálják a piacot. Természetesen egy-egy intézményben többféle képzési terület is megfér egymás mellett, de jellemzőbb a szűkebb profil: csak egyetlen (43-ból 15 esetben), vagy pár (25 esetben) területet oktatnak.

A *rendezvényformák* között a legmeghatározóbb a délutáni, esti kurzusok szervezése, de az egész napos forma is elterjedt a munkanélküliek magas száma miatt. A

programok száma viszonylag alacsony szinten marad, bár egy-egy programon belül általában több csoport is indul. 27 intézménynél tíz alatti a programok száma, és csak négy intézmény van, amely ötven feletti programot szervez évente.

A résztvevők számára nagy jelentősége van annak, hogy milyen végzettséget szerezhetnek az adott intézményben. Hazánkban az állami végzettség mellett nagy súlyú a felnőttképzésben az OKJ-s végzettség szerzése (27 intézménynél). Emellett természetesen gyakori, hogy az intézmény speciális vagy egyéb (például látogatási) bizonyítványt ad ki, s ez egyes esetekben elkerülhetetlen (például Gordon-tréning). Az utóbb említettek esetében nagy a jelentősége, hogy az adott bizonyítványt országosan vagy csak intézményileg *fogadják-e el*. Sok esetben ezt nehéz megmondani, mivel előfordulhat hogy egy egri intézmény számítógépes tanfolyamán szerzett speciális bizonyítványt egy zalai cég is elfogadja, bár nem országosan elismert a cég és bizonyítványa. Az egri speciális és egyéb bizonyítványok esetében 50-50%-os arány alakult ki az országos és intézményi elfogadás tekintetében.

A résztvevők *száma* tájékoztatást nyújt számunkra az intézmény Egeren belüli nagyságáról és jelentőségéről. Megállapítható, hogy e megyeszékhelyen nincsenek kiemelkedően nagy képzőintézmények, az átlagos résztvevői létszám ezer fő körül mozog évente intézményenként. *Célcsoportot* tíz intézmény egyáltalán nem nevezett meg. A többiek esetében kimagasló a munkanélküliek és a fiatalok célcsoportként való kezelése, jelenleg számukra a legnagyobb a kínálat. Jellemző jelenség Egerben, hogy a pedagógusokat külön célcsoportként lehet kezelni, mivel képzésüknek nagy múltú hagyományai vannak itt. A *célcsoport-specifikus kínálatok* készítését még a célcsoportot megnevező intézmények közül sem mind nevezte meg, ha eleve az adott célcsoport képzésekkel való ellátására jött létre a cég. Végül a 43 intézményből 21 készít ilyen kínálatot, a többi nem. *Előfeltétel* a képzésekhez a legtöbb intézménynél (negyvennél) szükséges, s ez egyértelműen az adott tevékenység eredményes megvalósítását szolgálja. A leggyakoribb előfeltétel valamilyen szintű végzettség, a szintje pedig a képzésen szerezhető végzettség függvénye. Felvételi eljárás a legtöbb intézménynél nincs, s csak az előbbieket számítanak.

Igényfelmérést a 43 megkérdezett helyszín közül csak 19-nél végeznek. A többiek az intézmény profilja, illetve személyes tapasztalataik alapján döntenek. Az igényfelmérést végzők válaszainak elemzése révén kiderülhet, hogy honnan származhatnak a képzés szükségességére vonatkozó információk. Megállapíthatjuk, hogy valamivel több az informális igényfelmérés, ami tehát azt is jelentheti, hogy van is igényfelmérés, meg nincs is. A többi esetben a közvélemény megkérdezése dominál, esetleg egyéb cégektől/intézményektől kapják az igényeket. Az igényfelmérés megléte esetén ez alapján állítják össze *ajánlatukat*, de az intézmény profilja, hagyományai és a kapcsolattartásból származó információk szintén nagyrészt befolyásolóak. *Új programjaik* kisebb gyakorisággal jelennek meg, ritka a folyamatosan új programokat szervező és publikáló cég.

Az adatok szerint nagy arányú a saját szervezésű kurzus-értékelés, bár nekem vannak ezzel kapcsolatban kétségeim – a válaszok bizonytalansága miatt. Így csak 6 cég merete felvállalni, hogy nem végez ilyen jellegű értékelést szervezeten. Az elhelyezkedési arányt a legtöbb esetben (33 intézménynél) nem mérik fel, a többiek (tíz intézmény) pedig a résztvevőn keresztül nyomon követéssel vagy visszajelzések kérésével teszik.

A minőségellenőrzés terén a szakemberek szerint elsősorban a következőket kell(ene) ellenőrizni: a felnőttoktatás intézményét akkreditációval; az oktató minőségi munkáját; az oktatás folyamatát folyamatellenőrzéssel; a hallgatók teljesítményét. Sajnálatos tényként azonban a minőségellenőrzés fogalmával Egerben az intézményvezetők nagy többsége nincs tisztában, s végképp nem a központi íven felkínált lehetőségekkel éltek. Ehelyett ilyen válaszok születtek: óralátogatás, záró vizsgán külső elnök, szakképzett oktatók alkalmazása stb.

A perspektívák vázolásánál a legtöbb intézmény az új projektet új képzési programként értelmezte, így az intézményfejlesztést, a PR növelését és egyebet nem is neveztek meg. A többi adat szóródása a következő: új programot tervez 26 intézmény (minden esetben profilbővítésként), rugalmasabbá kívánja tenni a kurzusait 6 intézmény, 11 intézmény pedig nem tervez elmondása szerint semmiféle módosítást a közeljövőben.

További javaslatok

Összegzésként megállapítható, hogy a tanulmány elején felállított hipotézisek alapvetően igaznak bizonyultak, bár egyes esetekben finomabb helyesbítésre szorulnak. Így például valóban nagy a megbízásos munkatársak aránya, de csak a szakmai (pedagógiai) körben; vagy a képzési területek esetén is beigazolódtak a feltevéseink, bár Egerben a nyelvoktatás nem olyan hangsúlyos terület, mint ahogy gondoltuk stb. Emellett azt is hozzá kell fűznöm, hogy jelen tanulmányomból teljesen hiányoznak olyan kutatási területek, amelyek például az intézmények kooperációjára, vagy a résztvevők toborzására irányulnak, bár az eredeti tanulmány ezeket is tartalmazza, mindössze a jelenlegi formai keretek nem tették lehetővé az összes vizsgálati terület elemzését.

Folytatásképpen a szervezők/vezetők által javasoltakat mindenképpen eredményesnek tartom. Ezek szerint a vizsgálatok elkészülése után mód nyílna a megyeszékhelyek eredményeinek összehasonlító elemzésére, s ezáltal megtehető az első megállapítások ezen városok felnőttképzési intézményeinek helyzetéről. Ezután előkészíthető legalább két másik kutatási terv: a felnőttképzési atlaszhoz kapcsolódóan folytatni lehet a munkát a megyékben (lehetőség szerint öt városban és húsz kisvárosban illetve faluban); másrészt meg lehet vizsgálni az üzemi és intézményen belüli továbbképzéseket. Ezen túlmenően lehetőség nyílik célzott egyedi vizsgálatok végzésére és az oktatás és tanulás, a program- és kínálatkészítés, a menedzsment, a PR-tevékenység, valamint az intézményi- és szervezeti fejlődés különböző szempontú megközelítésére. Jelenleg már ezek közül folytatódik az első fázis (amely tehát a teljes projektnek így a második kutatói fázisa). Ennek keretében nálam négy hallgató készíti szakdolgozattá bővíthető tanulmányát különböző helyiségekben (Kazincbarcika, Hajdúböszörmény, Balmazújváros, Püspökladány és körzetük). Hasznosnak tartom a kutatást, s számos interjúalanyom is hiánypótló kezdeményezésnek vélte. Mindenképpen sokak által érdeklődésre méltónak tartom egy összefoglaló kiadvány megjelentetését, akár erről az első (Budapest és a 19 megyeszékhely területén készített) fázisról.

Juhász Erika